

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî

ve

Osmanlı Toplumunda

Hâlidîlik

Çalıştay ve Paneli

(06-07 Kasım 2014)

Bildiriler

EDİTÖR

Yrd. Doç. Dr. Abdulcebbar KAVAK

AĞRI-2016

Nazım ÇINAR

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

***HÂLİDİLİĞİN ANADOLU'DA YAYILMASINDA
ETKİN BİRMUTASAVVIF***

“AHMED B. SÜLEYMAN EL- ERVÂDÎ”

Giriş

Orta Asya'da XIV. yüzyılda Bahâeddin Nakşbend'le (791/1389) başlayan Nakşbendîlik çok büyük gelişmeler göstermiştir. Nakşbendîlik XVII. yüzyılda İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindi(1034/1624) ile Müceddidiyye ismiyle Hindistan'da yayılmaya başlamış ve Hindistan'ın en faal tarikatlarından biri haline gelmiş ve birkaç nesil sonra tarikatın diğer kollarının yerini almıştır. Müceddidiyenin yayılışı silsilenin büyüklerinden olan Abdullah ed-Dihlevi(1240/1824-25) ile büyük gelişme kaydetmiştir. Abdullah ed-Dihlevi'nin birçok halifesi vardır ve en meşhur halifelerinden biriside Mevlânâ Hâlid el-

Bağdâdî'dir(1242/1827). Abdullah ed-Dihlevi tarikatın Batı Asya'da yayılması için Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî'ye sınırsız yetki vermiştir. Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî ile Nakşbendiye Tarikatı'nda, "Hâlidîlik" adıyla yeni bir kol ortaya çıkmış ve bu "Hâlidîlik" kolu hemen hemen bütün Arap topraklarında, Türkiye'de ve Kürtlerin yoğun olduğu bölgelerde yayılarak Müceddidîliğin yerini almıştır³².

Nakşbendiyye Tarikatı her ne kadar Fatih Sultan Mehmet zamanında Übeydullah Ahrar'ın(895/1490) halifelerinden Kütahya Simavlı Molla Abdullah İlahi(896/1491) vasıtasıyla Anadolu'ya girmiş, gelişme göstermişse de³³, Nakşbendiyye Tarikatının Anadolu'da asıl gelişip yayılması Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî'nin halifeleriyle olmuştur.

Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî'nin yetiştirdiği birçok halifesi vardır. Bu halifeler sayesinde Hâlidîlik hemen hemen dünyanın her tarafına yayılmış ve her kesim tarafından büyük saygı görmüştür. Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî'nin en önemli ve en son halifelerinden biri de Ahmed b. Süleyman el-Ervâdi (ö.1275/1858) hazretleridir³⁴. Anadolu'da, Balkanlarda, Orta Asya'da, Kuzey Afrika'da, uzak doğuda... Hâlidîlik, Ahmed b. Süleyman el-Ervâdi'nin halifeleriyle çok büyük gelişmeler göstermiştir. Bu kısa yazımızda Ahmed b. Süleyman el-Ervâdi' ve Hâlidîliğin Anadolu'ya gelmesi hakkında bilgi vereceğiz.

³² Hamid Algar, "Nakşbendiyye", *DİA*, 32.c. s. 335- 341

³³ Geniş bilgi için bak. Reşat Öngören, *Osmanlılar'da Tasavvuf*, İstanbul 2012 s. 117-154.

³⁴ Muhammed Zâhid Kevserî, *İrgâmü'l-merîd fi şerhi'n-nazmi'l-atîd li-tevessüli'l-mürîd*, Kahire, 2000, s. 68.

Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî (ö.1275/1858) Doğumu, Tahsili ve Vefatı

Trablusşam Müftüsü olan es-Seyyid Şihâbüddin Ahmed b. es-Seyyid Süleyman b. es- Seyyid Osman el- Hüseyinî et-Trablusî el- Ervâdî, ariflerin kutbu, müridlerin eğiticisi, küçüklerin mürşidi, büyüklerin hocası, asillerin yücesi, hocaların hocası, ilim halkalarını seven, marifet bilgilerini ortaya çıkaran, yüce makamlara ve rütbelere haiz lakaplarıyla tavsif edilmiştir. Ahmed b. Süleyman el- Ervadî, Hz. Hüseyin'in nesebindendir.³⁵

Ahmed b. Süleyman el- Ervadî, bugün Lübnan sınırları içinde kalan Trablus Şam vilayetine bağlı Ervad³⁶ Kasabasında dünyaya gelmiştir. Doğduğu yere nisbetle “Ervadî” diye şöhret bulmuştur. Doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur³⁷.

Muhaddis, fakih ve sūfî olan Ahmed b. Süleyman el- Ervadî ilk tahsiline doğduğu yerde başlamıştır. Beldesindeki birçok ilimleri tahsil ettikten sonra farklı kişilerin ilimlerinden istifade etmek için uzak beldelere yolculuklar yapmış, Trablusşam ve Mısır'a seyahatlerde bulunmuş, dönemin birçok âliminin ders halkasına katılmış ve icazetler almıştır³⁸.

Okuduğu ilimler ve aldığı icazetlerle ilgili olarak; en gözde halifelerinden birisi olan Ahmed Ziyâüddin Gümüshanevi, hocasının icazet aldığı derslerle ilgi şöyle bir bilgi verir; “İlim ve tarikatı

³⁵ Fuad b. Fevzi et-Trablusî, *Nüzhetü'n- Nazirîn ve Ka'bet'ül-Aşikîn*, Lübnan/Beyrut 2006, s. 2019

³⁶ Bu yer; Hz. Ömerin Hilafeti Zamanında, Hz.Muaviye Komutasında feth olunmuş küçük bir kasaba olup, Suriye Sahili Karşısında ve Trablus'un güney batısında yer alan küçük bir adadır.(Bknz. Şemseddin Sami, *Kamus'ül Âlam* , İstanbul 1306. II/842)

³⁷ Fevzi,age. s. 2019,220; İrfan Gündüz, *Gümüshânevî Ahmed Ziyâüddîn, Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı ve Hâlidîyye Tarikatı*, İstanbul, 1984, s. 38

³⁸ Gündüz,age., s.38

kendisinden aldığım Şeyhim Ahmed b. Süleyman el- Hâlidî de müteaddit şeyh ve muhtelif ulemadan feyiz almıştır”, diyerek bu isimleri zikerder. Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî'nin, Ahmed Ziyâeddîn Gümüşhanevi'ye verdiği “sebet”³⁹in birinci bölümünde bu isimler şöyledir⁴⁰; Mevlânâ Hâlid el-Bagdâdî (ö.1242/1827), Ahmed el-Halvetî, Muhammed el-Fudâlî (ö.1236/1820), Ali el-Buhârî, İbrahim el-Bâcûrî (ö.1277/1860), Şeyh Fethullah, Abdurrahman el-Mansûrî, Ahmed Tamûs, Mustafa el-Mubellat el-Ahmedî (ö.1284/1867), Hasan el-Beltânî, Abdurrahman el-Üsmûnî (ö.1321/1903), Şeyh Muhammed Emîn b. Âbidîn (ö.1252/1836), Abdurrahman el-Küzberî (ö.1262/1846), Şeyh Hâmid el-Attâr(ö. 1263/1847), Muhammed Efendi er-Rûmî, Şeyh Hüseyin ed-Dücânî(ö.1274/1858), Ahmed et-Temîmî el-Halili (ö.1236/1820), Ömer Efendi el-Feyzî, Mustafa b.Abdülkerim el-Bedrî, Şeyh Ahmed⁴¹, gibi isimler zikredilmektedir.

Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî hazretleri Hicri 1275, Miladi 1858 yılında Trablusşam'da vefat etmiştir. Cenazesi Diba Medresesinin olduğu camii mezarlığının güney tarafında yer alan duvarın yanı başına defnedilmiştir. Bu medrese Trablus'ta Abdulvahidi Efendi sokağında çarşı içindeki Abdülvadid el-Miknesi Camii'nin yakınında yer almaktadır. Bu mekan Nakşebendî Sâdâtının medresesi olarak bilinir ve bu medresede hatim meclisleri icra edilir⁴².

³⁹ Bu sebet(İcazet Name); Mahmud Es'ad Coşan Arastırma ve Eğitim Merkezi Kütüphanesi, Gümüşhânevî Evrakı, AZG/04/199 numarada 15 varak (29 sayfa) halinde yazma olarak kayıtlı bulunmaktadır.

⁴⁰ Bu bölümde, Arafat Aydın'ın, “Doğumunun 200.Yılı Hatırasına Uluslar Arası Gümüşhânevî Sempozyumu” İstanbul 2014, sunusundan istifade edilmiştir.

⁴¹ Fevzi, age., s. 2019; Gündüz, age., s. 38,39

⁴²Abdulhay el- Kettâni, *Fihrisu'l-fehârisi ve'l esbat ve mu'cem'ul-meacimi ve'l meşihat ve'l müselselat*, Beyrut 1982, I, 125

Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî'nin Manevi Gelişimi

Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî yukarıda zikrettiğimiz seçkin âlimlerden, tefsir, hadis, fıkıh ve tasavvuf başta olmak üzere birçok ilim tahsil etmiş, icazetnameler almış ve birçok hocasını geride bırakacak derecede mesafe kat etmiştir⁴³. İlerde bahsedeceğimiz üzere yazdığı eserler de, okuduğu ilimler hakkında ipucu vermektedir.

Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî zâhirî ilimlerde icazetlerini alıp üstatlık derecesine ulaştıktan sonra bir tarıkata intisab ederek manevi mertebe katetmek ister. Bunun için muhitinin muhtelif bölgelerinde bulunan meczup, ümmi, veli ve arif şeyhlerin hizmetinde bulunur. Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî bu manevi gelişimi sayesinde; Ekberiyye, Rıfâiyye, Desûkiyye, Ahmediyye (Bedeviyye), Halvetiyye ve Şâziliyye'den icâzet alıp câmiu't-turûk bir hilâfet iznine sahip olur. Daha sonra Şam'da bir müddet Mevlânâ Hâlid'in hizmetlerine ve sohbetlerine devam ederek Kâdiriyye, Sühreverdiyye, Kübreviyye, Çeştiyye, Nakşbendiyye, Müceddidiyye, Mazhariyye ve Hâlidiyye tarikatlarından da hilâfet-i tâmme ile icâzet alır. Memleketine dönerek şeyhi Mevlânâ Hâlid'in işareti ile tarîkat neşrine başlar.⁴⁴

Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî, kendisinden ilim öğrenmeye gelenlere çok faydalı dersler takrir ettirir. Nefis terbiyesi ve tasfiyesi için kendisine gönül bağlayan müridlerine de, izinli olduğu tarikatlardan birinin usûl ve âdâbı ile, müridin kabiliyetine göre değişen seyru sülûk tarzı uygular. Müritlerine; bazen Ekberiyye tarikatında olduğu gibi sadece teveccüh ederek, bazen Bedeviyye tarikatında olduğu gibi

⁴³ Kevserî, age., s. 66

⁴⁴ Gündüz, age., s.39,40 ; Kevserî, age. s.66

muhabbet nazarıyla bakarak, bazan da Rifâiyye ve Hâlidîyye tarikatında olduğu gibi onları etrafına saf saf toplayıp, kalplerindeki havatırın defî için teveccüh ederdi. Her müridin kabiliyetine göre kendi batınından feyz almasını sağlar, ledünnî ilmin gönüllerinde zuhuruna gayret gösterirdi. Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye ait "Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehü" isimli eserin şerhinde, Nakşbendî tarikatında bulunan, nefsin yedi mertebesini kat etme keyfiyetini anlattıktan sonra şöyle diyor: "Nefsin yedi tabakasını kat etmek bazı tarikatlarda esmâ-yı seb'ayı (yedi isim) geçmekle, bazılarında şeyhin mürîde teveccüh etmesiyle, bazılarında şeyhin mürîde muhabbet nazarıyla bakmasıyla, bazılarında ise şeyhle bir araya gelerek ilim ve feyiz almak suretiyle olur. Bu durumda mürid şeyhin dediklerini duymasa bile, şeyhle bir araya gelmek suretiyle ilimle dolup taşar. Nitekim şeyhim Hâlid-i Bağdâdî'nin dersinde hazır bulunduğum zamanlar, istiğrak haline girer, ne dediğini duymaz ve bir şey görmez olurum. Şam'daki medresesinde bulunduğum sırada, bazı âlimler bana şeyhin derste takrir ettiği şeylerden sordukları zaman, söylediklerinin hepsinin hafızamda fazlasıyla mevcut olduğunu görür ve onları tek tek açıklardım."⁴⁵ Demek suretiyle; iyi insanlarla bir arada bulunmanın ve Peygamberî bir metot olan sohbetin önemine dikkat çekmektedir.

Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî'nin İstanbul'a Gelişi, Ahmed Ziyâüddîn

Gümüşhânevî İle Buluşması Ve Hâlidîliğin Anadolu'da Yayılışı

⁴⁵ Gündüz,age., s.39,40 ; Kevserî,age. s.66,67

Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî, hocası Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'den hilafetnâme alıp bir müddet memleketinde kaldıktan sonra, şeyhi tarafından Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî'yi eğitmek üzere İstanbul'a gönderilmiştir. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî, halifesi Ervâdî'yi İstanbul'a gönderişindeki ulvi gayeyi şöyle anlatıyor: "Ey dost, parlıtı ile Kuzey Afrika, Buhara, Mısır, Mekke, Medine, Hindistan ve Uzak Doğu'nun aydınlanacağı zat için İstanbul'a git, onu ara bul. O henüz açılmamış bir velâyet goncasıdır. İstanbul'a senden evvel pek çok halife gönderilmiş ise de, onun nasibi ezelde sana tevdi ve tensib edilmiştir. Onun irşadı ile meşgul ol. Zira o bizden sonra sahib-i zaman ve rehber-i tarikat olacaktır"⁴⁶ diyerek Ervâdî hazretlerine İstanbul'a gitmesi gerektiğinin işaretini vermiştir.

Bu sözler üzerine Ervâdî hazretleri, 1261/1845 tarihinde şeyhinin işareti ile İstanbul'a gelir ve müridi olacak olan Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî Hazretlerini bulur ve ona tarikat telkininde bulunur. Müridi Gümüşhânevî'ye yaptırdığı ilk halvetten sonra, bir ara memleketine giden ve bir yıl sonra İstanbul'a tekrar gelen Ervâdî, iki sene Ayasofya Camii'nde hadis dersi okutur. İcra edilen ikinci halvetin ardından, Ervâdî 1264/1848 tarihinde Gümüşhânevî'ye; Nakşbendiyye, Kâdiriyye, Sühreverdiyye, Kübreviyye, Çeştiyye, Müceddidiyye, Şaziliyye, Hâlidîyye, Bedeviyye ve Rifâiyye gibi izinli olduğu bütün tarikatlardan hilafet-i tâmme ile icâzet verir⁴⁷. Böylece Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî'nin manevi eğitimi tamamlanmış olur.

⁴⁶ Gündüz, age., s.32,33

⁴⁷ Kevserî, age., s.69-71; Gündüz, age., s.33,34

Tabakât kitaplarında hayatlarını okuduğumuz meşâyihin birçoğu, manevi bir işaretle muttali oldukları şeyhlerini arayıp bulmak için; diyar diyar gezdikleri, çok uzak ülkelere gidip geldikleri kaydedilirken, Gümüşhanevihazretlerinde farklı bir durumun olduğunu görmekteyiz. Şems-i Tebrizî'nin Mevlana'yı arayıp bulduğu ve manevi eğitimi verdiği gibi, Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî de Şamdan İstanbul'a gelerek Gümüşhânevî'yi bulup manevi eğitimi verip irşad etmiştir. Bu durum Gümüşhânevî'nin ilerde Hâlidîye tarikatı içinde gerçekleştireceği icraatlarla yakından ilgilidir⁴⁸. Mevlana Hâlidî Bağdadî hazretleri bir ilim merkezi olan İstanbul'a ayrı bir önem verdiği için en son halifesi olan Ervâdî hazretlerini İstanbul'a göndererek Hâlidîliğin, başta Anadolu olmak üzere dünyanın her tarafa yayılmasına vesile olmuştur.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî İslam memleketlerinin birçoğuna halife göndermiştir. Ancak Osmanlının payı tahtı olan İstanbul'a ayrı bir önem vermiş. İstanbul'un Dâru'l-Hilâfeti'l-Aliyye olması sebebiyle, İslam dünyası içinde özel bir yeri vardır. İstanbul hemen hemen bütün tarikatların temsil edildiği zengin bir tasavvuf muhitine sahipti. Böyle olması sebebiyle, buraya gönderilecek halifelerin de seçkin kişiler olması gerekiyordu. İlmî ve ahlakî olarak merkezî idareye kendilerini kabul ettirmeliler ki, Hâlidîlik İstanbul'da neşvünema bulsun, merkezi idare tarafından hüsnü kabul görsün, ulema ve devlet ricalinin beğenisini kazansın. Buradan da dünyanın birçok beldesine yayılsın⁴⁹. Zira gönderdiği halifeleri Hâlidîliği iyi anlatamaz ve iyi temsil edemezlerse devlet ricalinin tepkisini çekeceğini ve Osmanlı coğrafyasında birçok kapının kendilerine kapanacağını da farkındaydı. Bu sebeple Mevlânâ

⁴⁸ Gündüz, age., s. 34

⁴⁹ Gündüz, age., s. 34; Abdulcabbar Kavak, Mevlana Halidi Bağdadi ve Halidi Tasavvuf Geleneğinin Tarihi Gelişim Süreci, Yayınlanmamış Doktora Tezi,2013 s.174

Hâlid-i Bağdâdî, İstanbul'da görevlendireceği halifelerini özenle seçmiş ve uymaları için özel bir şartname hazırlamıştır. Nitekim Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin bu hassasiyeti meyvesini vermiş ve Ahmed b. Süleyman el-Ervadinin halifesi Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî ve yetiştirdiği halifeleriyle Hâlidîlik, Anadolu'ya ve dünyanın pekçok tarafına yayılmıştır.

İslam ülkelerinin her köşesine halifeler gönderen Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî, İstanbul'a gönderdiği halifelerin özellikle uymaları gereken hususları belirlemiş ve bunların yerine getirilmesini istemiştir.

İstanbul'a Gönderilen Halifelerin Uyması Gereken Şartlar

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî İstanbul'a gönderdiği halifelerini bir disiplin dâhilinde kontrol altında tutmak için, koyduğu şartları şöylece sıralayabiliriz;

1. İstanbul'a irşada gidecek halifeler, devlet ricali, vezir ve hâkimlerin yanına gidip gelmeyecek, onlarla oturup kalkmayacak, onlara ülfet ve ünsiyet etmeyecektir.
2. Kendi adına veya tekke ve zaviye adına devlet adamlarından maaş, aylık veya bağış talep etmeyecek. Bu gibi şeylerden uzak duracak. Beytül mâle de el uzatmayacak. Allah'ın fazlına ve keremine güvenecek.
3. Hanımı üzerine başka hanımla evlenmeyecek. Evlense dahi İstanbul hanımıyla evlenmeyecek. Zira bu tür evlilikle zevkü safaya dalacağından irşat işinde ihmal gösterir.

4. Mürit olsun, ziyaretçi olsun, kimsenin halkla ilgili işlerine karışmayacak, aralarına girmeyecek. Bazı şeyhlik iddiasında olanlar gibi kendine gelenlerden tövbe ve inabe parası adıyla hiçbir bağış almayacak.

5. Kadınların, tekkesine gelip gitmelerine müsaade etmeyecek. Genç ve İslam'ın emir ve yasaklarına gerektiği gibi riâyet etmeyen kadınlar için daha fazla dikkat edecek. Bunlar tarikat için gelseler dahi yine dikkatli davranacak. Çünkü şeriatın adabına riâyet ve tarikat-ı aliyenin şartlarına yapışmak, şeytanın hile ve tuzaklarına düşmemek için şarttır.

6. İstanbul'da görev yapmayı kabul eden halife, ufak meselelerde dahi kendisiyle irtibatını kesmeyecek, ihtiyatı terk etmeyecek ve ferdî davranışlardan kaçınacak.

7. Dünya işlerinde kanaatle iktifa edip devlet büyüklerinin gösterişli hayatına benzer yaşamaktan kaçınacak ve Resulullah Efendimizin (s.a.v.) *“Yaşayabileceğin kadar dünyanın için, içerisinde kalacağın kadar âhiretin için çalış. Muhtaç olduğun kadar Allah için, ateşin yakıcılığına dayanma gücün kadar da cehennem için çalış.”* emrini hatırandan uzak tutmayacaktır⁵⁰.

Mevlânâ Hâlid hazretlerin koyduğu yukarda saydığımız şartlar kâğıt üzerinde kalmamış bil fiil uygulanmış. Bunun örneklerini görmekteyiz. İstanbul'a gönderdiği halifelerinden biri olan Şeyh Abdülvehhâb Sûsî örneğinde olduğu gibi.

Mevlânâ Hâlid hazretleri, Şeyh Abdülvehhâb Sûsî'yi, kendilerine vekîl olarak İstanbul'a gönderdi. Birçok kerametleri görüldü. Bunları mürşidinden bilmeyip kendinden bildiğinden kibre kapıldı. Saray

⁵⁰ Muhammed Es'ad Sahib, Buğyetü'l-vâcid fi mektûbâtı hadreti Mevlânâ Hâlid, Matbaatu't-terakkî, Dimaşk 1334. s.122,123

ve devlet adamları ile çok görüşüp, sarayı ve halkın birçoğunu kendine bağladı. Mürşidi hayatta olduğu halde kendine rabıta yaptırdı. Bu haberi alan Mevlâna Hâlid hazretleri iki halifesini İstanbul'a yollayıp durumu öğrenince, İstanbul'daki sevenlerine Şeyh Sûsî'nin büyüklerin yolundan ayrıldığını, talebelikten reddedildiğini onunla görüşülmemesi gerektiğini bildirmiştir. Şeyh Sûsî o devirde mürşidinin mürşidi de hayatta olduğundan Hindistan'a giderek Abdullah Dihlevî (k.s) hazretlerinden Mevlâna Hâlid hazretlerinin kendisini affetmesini istemiş, Abdullah Dehlevî hazretleri Mevlânâ Hâlid hazretlerinin kabulünün kendi kabulü,onun reddinin de kendi reddi olduğunu bildirerek⁵¹ Şeyh Abdülvehhâb Sûsî'nin isteğini kabul etmemiştir.

Yukarıda özetlediğimiz İstanbul'da hizmet görmesi düşünülen Hâlidî Şeyhleri için ileri sürülen bu emir ve tavsiyeler, Mevlânâ Hâlid'in tarikat prensiplerinin ne kadar önemli olduğunu gösterdiği gibi, zamanın şartları çerçevesinde tarikatlarda görülebilecek noksanlıkları ve tarikatlara yöneltilebilecek tenkit noktalarını da giderici mahiyet arz ettiği görülmektedir.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin, Ervâdî'yi sırf Gümüşhânevî'yi irşad etmek üzere mânevî bir işaretle İstanbul'a göndermesi, Halifelerinde bulunması gereken mânevî kemal ve kabiliyetten başka, yukarıda zikrettiğimiz şartlara da riayeti şart koşması, Ervâdî'nin bu şartlara haiz olduğunu ve İstanbul'da tarikatın neşrini gerçekleştirebilecek kabiliyette olduğunu gösterir.

Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî'nin Öğrencileri

⁵¹ Muhammed Es'ad Sahib, *Buğyetü'l-vâcid fî mektûbâtı hadreti Mevlânâ Hâlid*, Dimaşk 1334. s.122,123

Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî'nin yaygın olarak bilinen en gözde halifesi Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî'dir. Ancak bundan başka dokuz tane daha talebesinden bahsedilir. Bu talebelerinin isimlerini şöylece sıralayabiliriz⁵².

- 1- Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî(ö.1311/1893)
- 2- Mustafa Müftî Zade et-Trablusî.
- 3- Hüseyin b. Abdullah el- Ulbî et-Trablusî(1291/1874)
- 4- Muhammed Ebu en-Nnasr el-Hatîb ed-Dimaşkî(ö.1325/1908)
- 5- Halil b. İbrahim es-Semîyn et-Trablusî(ö.1293/1876)
- 6- Muhammed b. Muhammed Nişâbe et-Trablusî(ö.1308/1890)
- 7- Muhammed Selîm el-Mesûfî ed-Dimaşkî(ö.1324/1906)
- 8- Ali el-Hulvânî er-Rıfâî ed-Dimaşkî.
- 9- Ahmed el-Münîr eş-Şâfî ed-Dimâşkî.
- 10- Ali er-Rıdâ b. es-Seyyid Halîl b. es-Seyyid İbrahim es-Semîn(ö.1315/1897)
- 11- Abdüllatîf b. Ömer el-Buhârî.

Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî'nin Eserleri

Ervâdî hazretleri tasavvufla - ilmi beraber götüren mutasavvıflardan biridir. Tasavvuf başta olmak üzere hadis, tefsir, fıkıh, kelam ve Arap dili sahasında birçok eser kaleme almıştır. Eserlerinin bir kısmı basılmış, birçok eseri de dünyanın çeşitli yerlerindeki kütüphanelerde yazma olarak muhafaza edilmektedir. Ervâdî bizzat kendisi “Mir’âtul’irfan” adlı eserinde, yüz otuzu aşkın eserinin olduğunu

⁵² Geniş bilgi için baknz. Fevzi age., s. 222,223; Yusuf b. İsmail en-Nebhanî, *Câmi’u kerâmâti’l-evliyâ*,c.I s.580; Harîrîzâde, M. Kemaleddin, *Tibyânü vesâili’l-hakâyık fi beyân-ı selâsili’t-tarâik I-III*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İbrahim Efendi Bölümü, Nu: 430-432, vr.329a-329b

ifade etmiştir⁵³.Yine Ervâdî, Ahmed Ziyaüddîn Gümüşhânevî için yazdığı tek varaklık icazet namede yüz yirmi rakamını zikretmiştir⁵⁴. Ancak bu eserlerin çoğu günümüze kadar ulaşmamıştır. Bu eserlerden günümüze kadar ulaşanlarını vermeye çalışalım.⁵⁵

1. en-Nûru'l-muzhar fî şerhi salâti'l-vüstâ li'ş-Şeyhi'l-Ekber
2. el-İkdü'l-ferîd fî uluvvi'l-esânîd
3. Müferricetün li'l-kürûb bi's-salât ale'n-Nebiyi'l-Mahbûb
4. Manzûme fî esmâi'llâhi'l-hüsnâ,
5. el-Hükmü'l-mersûh fî ilmi'n-nâsih ve'l-mensûh
6. el-Kavlu'l-müfid fî halli ba'zı müşkilâtin mine'l-Kur'âni'l-Mecîd
7. el-Kevâkibü'l-muzîa fî erba'îne hadîsen kudsiyye
8. ed-Dürri'l-mesbûk fî intihâi gâyeti's-sülûk
9. en-Nefehât fî ilmi'l-mecâz ve'l-isti'ârât
10. Kifâyetü'l-mürîd min mühimmâti't-tarîk
11. Bugyetü'l-mürîdi'l-me'hûze min kelâmi ehli't-tevhîd
12. Mir'atü'l-irfân ve lübbü şerhi'r-Risâleti'l-âhadiyye
13. Celbi'l-ibâd ilâ tarîki'r-resâd
14. Nabzatü'r-râika ve 'ukûdün fârika
15. Keşfu's-sutûr an me'ânî salâti'n-nûr
16. Faslu'l-hitâb fî ilmi'l-âdâb

⁵³ Kevserî,age., s.66

⁵⁴ Mahmud Es'ad Cosan Arastırma ve Egitim Merkezi Kütüphanesi, Gümüşhanevi Evrak no; AZG/04/198

⁵⁵ Arafat Aydın, *Doğumunun 200. Yılı Hatırasına Uluslar Arası Gümüşhânevî Sempozyumu*, s.268,269,270

17. el- İstiğâse
18. Eş'âr
19. İkâmetü'd-delîl alâ sevâi's-sebîl
20. Havâssu Hizbi'l-bahr
21. Şerhu Hizbi'l-A'zam
22. Risâle fî hakki's-salât ve'r-râbîta ve şemâili cemî'i's-silsile
23. Risâle fî silsileti'n-Nakşbendiyye
24. Risâle fî ilmi'l-mantık
25. Kesfü'l-muzmar an şerhi beyteyn li's-Şeyhi'l-Ekber
26. el-Fethu'l-mübîn şerhu beyteyn li-seyyidî Muhyiddîn
27. şerhu taştîri ebyâtı İbn Arabî
28. en-Nefehâtü'r-rabbâniyye alâ metni'l-Meydâniyye
29. Ukûdü'l-cumân fî şerhi Fethi'l-mennân
30. Ahvâlü's-sülûk ve şurûtuhû
31. el-Kasîdetü'r-râiyye
32. Ferâid-i fevâid,
33. Târîh-i kebîr,
34. Elfiye fî ulûmi'l-edeb,
35. Risâle fi'l-halvet,
36. el-Evrâd,
37. İlhamâtü'r-rabbâniyye fî şerhi's-salâti'z-zâtiyye"

Sonuç

Bir âlimin ilmî ve manevî konumunun en önemli göstergesi; bir taraftan ilim, irfan aldığı hocaları, telif ettiği eserleri, diğer taraftan da yetiştirdiği öğrencileridir. İşte bu noktada, kısaca tanıtmaya çalıştığımız, Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî'yi, ilim aldığı hocaları, ortaya koyduğu eserleri ve yetiştirdiği talebeleri fazla söze hacet bırakmadan nasıl bir şahsiyet olduğunu anlatmaya yeter. el-Ervâdî iyi bir tahsil ve terbiye süzgecinden geçerek hem 130'a yakın eser telif etmiş, hem de oldukça etkin halifeler yetiştirmiştir.

Netice olarak, Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî, bir taraftan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin en son ve önemli halifelerinden biri olması, diğer taraftan da başta Anadolu olmak üzere, doğuda-batıda ve dünyanın her tarafında halifeleri olan Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî gibi büyük bir zatın hocası ve şeyhi olması, O'nun ilmi ve manevi payesi hakkında yeterli bilgiyi vermektedir.

Kaynakça

Algar, Hamid, "Nakşbendiyye", *DİA*, XXXII, İstanbul 2006

Aydın, Arafat, "*Doğumunun 200.Yılı Hatırasına Uluslar Arası Gümüşhânevî Sempozyumu*" İstanbul 2014.

Es'ad Sahib, Muhammed, *Buğyetü'l-vâcid fî mektûbâtı hadreti Mevlânâ Hâlid*, Matbaatu't-terakkî, Dimaşk 1334.

Fuad b. Fevzi et-Trablusî, *Nüzhetü'n- Nazırîn ve Ka'bet'ül-Aşikîn*, Beyrut 2006,

Gündüz, İrfan, *Gümüşhânevî Ahmed Ziyâüddîn, Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı ve Hâlidiyye Tarîkatı*, İstanbul, 1984

Harîrîzâde, M. Kemaleddin, *Tibyânü vesâili'l-hakâyık fî beyân-ı selâsili't-tarâik I-III*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İbrahim Efendi Bölümü, Nu: 430-432

İcazet Name; Mahmud Es'ad Coşan Arastırma ve Eğitim Merkezi Kütüphanesi, Gümüşhânevî Evrakı, AZG/04/199 numarada 15 varak (29 sayfa) halinde yazma olarak kayıtlı bulunmaktadır.

Kavak, Abdulcabbar, *Mevlana Hâliidi Bağdadi ve Hâliidi Tasavvuf Geleneğinin Tarihi Gelişim Süreci*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013.

Kevserî, Muhammed Zâhid, *İrgâmü'l-merîd fî şerhi'n-nazmi'l-atîd li-tevessüli'l-mürîd*, Kahire, 2000

en-Nebhanî ,Yusuf b. İsmail, *Câmi'u kerâmâti'l-evliyâ*,Beyrut 2003 I-II.

Öngören, Reşat, *Osmanlılar'da Tasavvuf*, İstanbul 2012

Sami, Şemseddin, *Kamus'ül Âlam* , İstanbul 1306. I-VI